

The challenge of translating Arabic verbs for first and second high school students - solutions and suggestions

Mohammad sadeq zarouni¹, Mohsen khoddami², Mahdieh Mazuri³

¹ University lecturer and education teacher (**Responsible Author**). zarouni2011@yahoo.com

² President of Farhangian University, Shahid Beheshti Eghlid Branch. khodamymohsen@gmail.com

³ Arabic teacher of the first district and the head of the first secondary school in Fars province. mazouri86@yahoo.com

Abstract

Arabic is one of the most important subjects; Because the Arabic language, in addition to being inseparable with the Persian language, is the language of our religion and holy book, and with more than 400 million speakers worldwide, it is one of the living languages of the world. In this regard, accurate recognition and translation of verbs As one of the most important pillars of the sentence and necessity, it is undeniable, and according to the available statistics, it is one of the most challenging topics facing teachers and learners. The present study, while investigating and analyzing the statistical analysis of the students' responses to the questions of this subject in the exams of June 1402, shows that this topic has the lowest response rate of the students in the final and internal exams in the past years. , so that the national average response rate of the 12th grade to the questions of this section in the final exams of June 1402 for the experimental and mathematical fields was 38.18% and for the humanities field was 36.82%, which in this section only 3 provinces with a very poor score of 10 have succeeded in passing and other provinces have failed in this matter and it seems that this topic is important in both the fields of writing textbooks and teaching and how to teach it. Learners need a serious revision.

Key words: Arabic, book, high, school, translation, verbs

Received date: 2024/ 08/23 Review date:2024 /10/04 Accepted date: 2024/12/17 Online publication date: 2025/02/19

Cite this article: Citing this article: Zarouni, Mohammad Sadiq; Khodami, Mohsen; Mazuri, Mahdia (2025). The challenge of translating Arabic verbs for first and second high school students - solutions and suggestions. *Research in Arabic language and literature education*, 6 (2), pp. 23-37.

Publisher: Farhangian University

© the authors

[http:// https://amozesharabi.cfu.ac.ir](http://https://amozesharabi.cfu.ac.ir)

Article type: Research Article

تحدي ترجمة الأفعال العربية لطلاب المرحلة الثانوية الأولى والثانية؛ الحلول والاقتراحات

محمد صادق ضروني^١، محسن خدامي^٢، مهديه مزوري^٣

^١ دكتوراه متخصصة، محاضر بجامعة فرهنجيان، رئيس قسم اللغة العربية، محافظة فارس (المؤلف المسنول). zarouni2011@yahoo.com

^٢ دكتوراه متخصصة، أستاذ مساعد، رئيس جامعة فرهنجيان، فرع شهيد بهشتي إقليدس. khodamymohsen@gmail.com

^٣ طلاب دكتوراه، معلم اللغة العربية في الدائرة الأولى، رئيس المجموعة الثانوية الأولى بمحافظة فارس. Mazouri86@yahoo.com

الملخص

يعد تعليم اللغة العربية دائماً أحد أهم اهتمامات العاملين في مجال التعليم في بلادنا؛ لأن هذه اللغة بالإضافة إلى كونها لا تنفصل عن اللغة الفارسية، فهي من ناحية لغة ديننا وكتابتنا المقدس، ومن ناحية أخرى، حيث يتحدث بها أكثر من ٤٠٠ مليون شخص حول العالم، فهي إحدى اللغات الحية من العالم، والذي يعتبر أيضاً الأكثر اكتمالاً. وفي هذا الصدد يهدف البحث الحالي إلى تقصي وتحليل إحصائياً معدل استجابة الطلاب لمختلف أسئلة مقرر اللغة العربية في الامتحانات النهائية لدورة يونيو ١٤٠٢هـ واستطلاع رأي رؤساء مقرر اللغة العربية، مع التعرف على أهم التحديات التي واجهتهم. من قبل الطلاب في عملية تدريس هذه اللغة، حلول ومقترحات عملية لتحسين الوضع الحالي. تشير النتائج المتحصلة عليها إلى أن موضوع التعرف على الأفعال وترجمتها، على الرغم من دوره المهم والرئيسي في الفهم الصحيح للنصوص الدينية وفهم اللغة العربية بشكل عام، إلا أنه يعتبر من أكثر المواضيع صعوبة التي تواجه المتعلمين، والتي حصلت على أقل نسبة استجابة في الاختبارات النهائية في المرحلتين (الأولى والثانية الثانوية). بحيث كان المعدل الوطني لطلاب الصف الثاني عشر في امتحانات يونيو ١٤٠٢هـ للمجالين التجريبي والرياضي ٣٨,١٨ و ٣٦,٨٢ بالمائة للصف الثاني عشر، وللأسف لم تنجح في هذا المجال سوى ٣ محافظات بدرجة ضعيفة جداً ١٠. وغيرها ولم تنجح المحافظات في هذا الأمر، ويبدو أن هذا الموضوع مهم في كلا مجالي تأليف الكتب المدرسية. والتدريس وكيفية تدريسه للمتعلمين يحتاج إلى مراجعة جادة.

الكلمات المفتاحية: كتاب، عربي، لغة، قرآن، ثانوي، ترجمة، فعل.

تاريخ الإستلام: ١٤٤٦/٠٢/١٨ تاريخ المراجعة: ١٤٤٦/٠٣/٣٠ تاريخ القبول: ١٤٤٦/٠٦/١٥ تاريخ النشر على الإنترنت: ١٤٤٦/٠٨/٢٠
نقلًا عن هذا المقال: زاروني، محمد صادق؛ خودمي، محسن؛ مزوري، مهديه (١٤٤٦). تحدي ترجمة الأفعال العربية لطلاب المرحلة الثانوية الأولى والثانية؛ الحلول والاقتراحات. البحث في تعليم اللغة والأدب العربي، ٦ (٢)، ص ٢٣-٣٧.

نوع المقال: مقال بحثي

© المؤلفون

http:// <https://amozesharabi.cfu.ac.ir>

الناشر: جامعة فرهنجيان

چالش ترجمه‌ی افعال عربی برای دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول و دوم؛ راهکارها و پیشنهادها

محمد صادق ضرونی^۱، محسن خدای^۲، مهدیه مزوری^۳

^۱دکترای تخصصی، مدرس دانشگاه فرهنگیان، سرگروه عربی استان فارس (نویسنده مسئول). zarouni2011@yahoo.com

^۲دکترای تخصصی، استادیار، رئیس دانشگاه فرهنگیان واحد شهید بهشتی اقلید. khodamymohsen@gmail.com

^۳دانشجوی دکترا، دبیر عربی ناحیه یک و سرگروه متوسطه اول استان فارس. mazouri86@yahoo.com

چکیده

آموزش زبان عربی همواره یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های دست‌اندرکاران آموزش در کشور ما به‌شمار می‌آید؛ چراکه این زبان علاوه بر درهم آمیختگی تفکیک ناپذیر با زبان فارسی، از یکسو زبان دین و کتاب آسمانی ماست و از سوی دیگر با بیش از ۴۰۰ میلیون گویشور در سطح جهان یکی از زبان‌های زنده‌ی دنیا است که کامل‌ترین آن‌ها نیز شمرده می‌شود. در این راستا پژوهش حاضر درصدد آن است که با بررسی و تحلیل آماری میزان پاسخ‌دهی دانش‌آموزان به سؤالات مختلف درس عربی در امتحانات نهایی خردادماه ۱۴۰۲ و نظرسنجی از سرگروه‌های درس عربی در سطح استان فارس، ضمن شناسایی مهم‌ترین چالش پیش‌روی دانش‌آموزان در فرآیند آموزش و فراگیری این زبان، راهکارها و پیشنهادهایی عملیاتی در جهت بهبود وضعیت موجود ارائه نماید. نتایج حاصله بیانگر آن است که مبحث شناخت و ترجمه‌ی افعال باوجود نقش بسیار مهم و کلیدی آن در فهم دست‌مئون دینی و به‌طورکلی فهم زبان عربی، یکی از چالشی‌ترین مباحث پیش‌روی دبیران و فراگیران به‌شمار می‌رود که کمترین میزان پاسخگویی دانش‌آموزان را در امتحانات نهایی و داخلی در هر دو مقطع (متوسطه‌ی اول و دوم) به‌خود اختصاص داده است، به‌طوری که میانگین کشوری میزان پاسخگویی پایه‌ی دوازدهم به سؤالات این بخش در امتحانات نهایی خردادماه ۱۴۰۲ برای رشته‌ی تجربی و ریاضی ۳۸/۱۸ درصد و رشته‌ی انسانی ۳۶/۸۲ درصد بوده است که متأسفانه در این بخش فقط ۳ استان آن هم با نمره‌ی بسیار ضعیف ۱۰ موفق به قبولی شده و سایر استان‌ها در این مهم ناموفق بوده‌اند و به‌نظر می‌رسد این مبحث در هر دو عرصه‌ی تألیف کتب درسی و تدریس و چگونگی آموزش آن به فراگیران نیازمند یک بازنگری جدی است.

کلمات کلیدی: کتاب عربی زبان قرآن، متوسطه اول و دوم، ترجمه‌ی افعال

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۰۲؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۷/۱۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۲۷؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۱۲/۰۱

استناد به این مقاله: ضرونی، محمدصادق؛ خدای، محسن؛ مزوری، مهدیه (۱۴۰۳). چالش ترجمه‌ی افعال عربی برای دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول و دوم؛ راهکارها و پیشنهادها. پژوهش در آموزش زبان و ادبیات عرب، ۶(۲)، ص ۲۳-۳۷.

۱- مقدمه

گسترش روزافزون شبکه‌های ارتباطی از طریق اینترنت و... در سطح جهانی باعث شد که اندیشمند و نظریه‌پرداز کانادایی مارشال مک لوهان، اصطلاح "دهکده‌ی جهانی" و در ادامه "شبکه‌ی جهانی" را برای جهان امروز به‌کار بگیرد (McLuhan, ۱۹۸۷): ۲۵۴p در این بین نقش و اهمیت زبان به‌مثابه‌ی مهم‌ترین کانال ارتباطی انسان‌ها در راستای تبادل ایده‌ها، افکار، احساسات، تجارت و... ضرورتی انکارناپذیر است که وجود ضرب‌المثل‌هایی با مفهوم مشترک در زبان‌های مختلف مؤید این اهمیت است، در ضرب المثل‌های چینی آمده است: «یادگیری یک زبان یعنی داشتن بیش از یک پنجره برای دیدن دنیا!» و ضرب‌المثل‌های فرانسوی می‌گوید: «با دانستن یک زبان می‌توانی به شهر روم وارد شوی» (<https://drzaban.com/proverbs/>) «در این راستا رابطه‌ی دیرینه‌ی زبان فارسی با زبان عربی، آن دو را به‌گونه‌ای در هم تنیده است که وجود واژه‌های یک زبان در زبان دیگر برای عامه‌ی مردم چندان بیگانه و غریب نیست. با ظهور اسلام و قرآن کریم این تأثیر و تأثر رنگ و بوی تازه‌تری به‌خود گرفت و ایرانی‌ها به سرعت برای یادگیری زبان عربی تلاش کردند و در مدت‌زمانی کوتاه توانستند به این مهم دست یافته و حتی بسیاری از کتب معتبر و مرجع زبان و ادبیات عربی را به رشته‌ی تحریر درآورند که هنوز هم مراجع ارزشمندی برای ادیبان و استادان این دو زبان در تحقیقات علمی و پژوهیشان به‌شمار می‌آیند. این پیشینه‌ی تاریخی و دینی در کنار رشد روزافزون اقتصاد کشورهای عربی که به‌عنوان یکی از پشتوانه‌های قدرت و توانمندی زبان به‌شمار می‌رود و همچنین جمعیت قابل توجه کشورهای عرب-زبان در سطح جهان، باعث شده است که زبان عربی نه تنها در کشور ما؛ بلکه مورد اهتمام بسیاری از دیگر کشورهای جهان از جمله آمریکا، چین و... نیز قرار گرفته و اقدام به تأسیس رشته‌های مرتبط با این زبان در برخی از دانشگاه‌های خود نمایند.

اما اهتمام به زبان عربی در کشور ما به‌دلایل مختلفی از جمله پیشینه‌ی تاریخی و دینی، همجواری و همسایگی با تعدادی از کشورهای عربی، منافع مشترک دینی، اقتصادی و سیاسی نیازمند رویکردی جدی و عمیق‌تر در سطوح مختلف است که اگرچه اصل شانزدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بر آن تأکید کرده است، اما آموزش زبان عربی چه در حوزه‌ی تألیف کتاب‌های درسی و آموزشی و چه در حوزه‌ی شیوه‌ها و شگردهای آموزش و تعلیم آن به فراگیران با موانع و مشکلاتی روبروست که یادگیری شایسته، عمیق و پایدار بسیاری از مباحث از جمله ترجمه‌ی افعال را به‌عنوان یکی از ارکان اصلی و تأثیرگذار جمله در درک و فهم متون عربی و به‌تبع آن آیات قرآنی و احادیث و متون دینی - با چالشی جدی مواجه کرده است و تغییرات چند سال اخیر کتاب‌های درسی نیز نتوانسته است این موانع و مشکلات را از سر راه بردارد. موضوعی که پژوهش حاضر را بر آن داشت که به بررسی و تحلیل سؤال به سؤال امتحانات نهایی و داخلی خردادماه ۱۴۰۲ در هر دو مقطع متوسطه‌ی اول و دوم پرداخته و ضمن مشخص کردن میزان پاسخگویی دانش‌آموزان به سؤالات مرتبط با ترجمه‌ی افعال و ارائه‌ی اطلاعات آماری لازم در این زمینه، به تحلیل دو عامل تأثیرگذار در این امر یعنی چینش و ارتباط عمودی این مبحث در عرصه‌ی تألیف کتاب‌های عربی و همچنین چگونگی آموزش آن در مدارس بپردازد، بدان امید که گامی هرچند کوچک در راستای خدمت به زبان قرآن و تسهیل فرآیند آموزش و یادگیری آن به دانش‌آموزان عزیز سراسر کشور برداشته باشد.

سؤالات پژوهش:

- میزان یادگیری و در نتیجه پاسخگویی فراگیران مقطع متوسطه اول و دوم به سؤالات محور ترجمه‌ی افعال چگونه است؟
- نقش کتاب‌های درسی در ایجاد و یا رفع چالش ترجمه‌ی افعال به چه میزانی است؟
- نقش و تأثیر چگونگی آموزش و کیفیت تدریس در این زمینه تا چه حدی است؟

۱-۲: پیشینه‌ی پژوهش

با راه‌اندازی رشته‌ی آموزش زبان عربی در برخی دانشگاه‌های کشور از جمله دانشگاه فرهنگیان و همچنین تأسیس برخی مجلات تخصصی در این زمینه، عرصه برای تحقیق و پژوهش در زمینه‌های مختلف آموزش و چالش‌های پیش‌روی آن در این درس فراهم تر شده و در این زمینه شاهد مقالات ارزشمندی برای بهره‌وری هرچه بیشتر در موضوعات و مباحث مختلف هستیم از جمله: -نگاهی به کتاب عربی اول دبیرستان بر اساس الگوها و ملاک‌های تحلیل و سازمان‌دهی محتوا از عیسی متقی‌زاده و همکاران، نشریه‌ی "جستارهای زبانی": (۱۳۹۳ ش). این پژوهش کتاب عربی اول دبیرستان را بر اساس الگوهای تحلیل و ملاک‌های سازمان‌دهی محتوا بررسی و تحلیل نموده و بر آن است که این کتاب تا حد زیادی در اجرای صحیح اصول برنامه‌ریزی درسی و سازمان‌دهی محتوا موفق بوده است.

-ارزیابی میزان موفقیت بخش متون کتب عربی متوسطه دوره اول از دیدگاه دانش‌آموزان و دبیران (بررسی موردی: ناحیه ۲ شهرستان زاهدان) از محمدتقی زند و کیلی و مرجانی، مجله‌ی "تحقیقات جدید در علوم انسانی": (۱۳۹۶ ش) که نویسندگان با روش پیمایشی و ابزار پرسشنامه میزان موفقیت بخش متون عربی متوسطه دوره اول از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان را به تفکیک جنسیت و پایه بررسی کرده‌اند و نتایج حاصله بر موفقیت‌آمیز بودن این کتب در این زمینه دلالت دارد.

-آسیب‌شناسی مهارت خواننداری کتاب‌های عربی دوره متوسطه اول (مطالعه موردی مدرسه دخترانه سیزده آبان شاهرود) از محدثه برقی و تقی‌زاده، نشریه "پویا در آموزش علوم انسانی": (۱۳۹۹ ش). این پژوهش با استفاده از پرسش‌نامه به بررسی و تحلیل میزان تأثیر متغیرهایی مانند انگیزش، تمرین و تکرار، هوش و حافظه، امکانات آموزشی و... بر مهارت خواننداری زبان عربی در دانش‌آموزان دوره و منطقه‌ی مذکور پرداخته و نشان می‌دهد که بیشتر متغیرهای بررسی‌شده، بر این مهارت تأثیر مستقیم داشته‌اند.

-تحلیل محتوای کتاب‌های «عربی زبان قرآن» متوسطه دوم (عمومی) بر اساس برنامه درسی و رویکرد ارتباطی آموزش زبان از مسعود فکری و همکاران، مجله "الجمعية الايرانية للغة العربية و آدابها": (۱۴۰۰ ش). این پژوهش با روش تحلیل محتوا، میزان انطباق کتاب‌های عربی متوسطه‌ی دوم را با اهداف و شاخص‌های برنامه‌ی درسی و رویکرد ارتباطی در سطوح مختلف واژه‌ها، متون، قواعد، تمرین‌ها، مهارت‌های زبانی و فرهنگ بررسی کرده و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که کتاب‌های نونگاشت عربی در مجموع ۴۵٪ شاخص‌ها را در حد خوب، ۳۹٪ را در حد متوسط و ۱۶٪ را ضعیف، پوشش داده است.

-نقد و بررسی محتوای کتب درسی عربی دوره دوم متوسطه دوم از نظر زبان‌شناسی از قادر احمدی و همکاران، نشریه‌ی "پژوهش در آموزش زبان و ادبیات عرب": (۱۴۰۱ ش) که نویسندگان با روش کتابخانه‌ای و توصیفی در پی نقد و بررسی کتب عربی دوره دوم متوسطه از منظر زبان‌شناسی برآمده‌اند و نتایج حاصله بیانگر آن است که موضوعات و متون موجود در این کتب با دقت زبانی لازم انتخاب و با توجه به سطح علمی فراگیران و مقتضای حال آن‌ها، بر مبنای ابعاد زبانی دسته‌بندی شده‌اند.

-تحلیل محتوای کتاب‌های عربی متوسطه دوم، رشته علوم انسانی بر اساس مؤلفه‌های تربیت انقلابی با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی از فاطمه علیپور و اعظم محمودی، مجله‌ی "علوم تربیتی از دیدگاه اسلام": (۱۴۰۲ ش). این پژوهش بر اساس مؤلفه‌های تربیت انقلابی با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به تحلیل کیفی محتوای کتب درسی مذکور پرداخته شده و نشان می‌دهد که بیشترین میزان توجه به این مؤلفه‌ها در کتاب عربی پایه دهم و کمترین میزان در کتاب عربی پایه دوازدهم انجام شده است.

-تحلیل و نقد محتوای کتاب «عربی، زبان قرآن (۲) و (۳)» پایه یازدهم و دوازدهم مشترک بر اساس نظریه تایلر در بررسی ملاک‌های سازماندهی محتوا از طیبیه سیفی و زهرا السادات اشتهاء، فصلنامه "پژوهش در آموزش زبان و ادبیات عرب": (۱۴۰۲ ش).

در این پژوهش با روش توصیفی- تحلیلی به بررسی محتوای کتاب‌های مذکور بر اساس معیارهای "نظریه تایلر" پرداخته شده و یافته‌های آن نشان می‌دهد که در بخش متون از مجموع ۱۱ درس این دو کتاب، توالی در ۴ متن، استمرار در ۸ متن و وحدت در ۴ متن، در بخش قواعد توالی و استمرار در همه‌ی دروس، وحدت در ۵ درس و در بخش تمارین توالی فقط در تمارین کتاب یازدهم و استمرار و وحدت در هر دو کتاب رعایت شده است.

بالین وجود همان‌طور که ملاحظه می‌شود، نویسندگان محترم در این پژوهش‌ها عمدتاً به تحلیل محتوای کتاب‌های درسی عربی پرداخته‌اند، اما تاکنون پژوهشی در زمینه‌ی تحلیل موضوعی کتاب‌های درسی مبتنی بر نتایج حاصل از ارزشیابی و امتحانات فراگیران که به‌نوعی میزان یادگیری و خروجی مباحث مختلف درسی را آشکار می‌سازد، انجام نشده و پژوهش حاضر در این زمینه در شمار اولین‌ها است.

۲. بررسی و تحلیل میزان یادگیری مبحث فعل و ترجمه‌ی آن بر اساس داده‌های آماری

اصطلاح "سنجش" به‌عنوان محصول نهایی فرآیند آموزش، اصطلاحی است فراگیر که از یک‌سو باعث تحکیم آموخته‌های فراگیران شده و از سوی دیگر گامی است نهایی در جهت تحلیل و تعیین میزان این آموخته‌ها و چگونگی و کیفیت آن که در راستای توصیف فرآیند جمع‌آوری، ترکیب و تفسیر اطلاعات به‌منظور تصمیم‌گیری‌های کلاسی به‌کار گرفته می‌شود. (ر.ک: سیف، ۱۳۸۹ ش: ۳۵-۳۴ و پاتریک، ۲۰۱۰: ۲۵). در این بین "آزمون" ابزاری است نظام‌مند برای اندازه‌گیری، مشاهده و توصیف یک یا چند ویژگی فراگیر (ر.ک: گیج و برلاینر، ۱۳۷۴ ش: ۳۳۵-۳۴۰) که اگرچه مفهومی محدودتر از سنجش دارد، اما زمانی که در سطوح کلان استانی و کشوری برگزار می‌شود، سنجش‌های بسیار دقیق و مطمئن است که با بررسی و تحلیل نتایج حاصل از آن می‌توان به بسیاری از نکات قوت و ضعف، نارسائی‌ها و کمبودهای آموزشی چه در سطح کتاب‌های درسی و چه در سطح کیفیت آموزش و ارائه مطالب به فراگیران دست یافت و برای آن‌ها چاره‌جویی کرد، امری که در کشور ما مغفول مانده و علی‌رغم تهیه‌ی آمار و ارقام در مراکز مختلف، در مرحله‌ی تحلیل و شناسایی و در نتیجه ارائه‌ی بازخورد و کیفیت‌بخشی به نظام آموزشی و فرآیند آموزش نمود پیدا نکرده است. پژوهش حاضر با بررسی و تحلیل نتایج حاصل از امتحانات نهایی خردادماه ۱۴۰۲ پایه‌ی دوازدهم که با بهره‌گیری از نمودار ارائه‌شده از طرف "مرکز ارزشیابی و کیفیت نظام آموزش و پرورش"، استخراج و تنظیم شده است و همچنین نتایج حاصل از نظرسنجی مجازی از سرگروه‌های محترم درس عربی نواحی و مناطق مختلف استان فارس در امتحانات داخلی، ترجمه‌ی افعال را به‌عنوان یکی از چالش‌های اساسی در کسب نتایج ضعیف پایان سال و به‌تبع آن فهم نادرست متون دینی و عبارات عربی می‌داند که تحلیل آن به بعد از ارائه‌ی جدول آماری و نظرسنجی از همکاران موكول می‌گردد:

"جدول میزان پاسخ‌گویی دانش‌آموزان پایه دوازدهم به سؤال ترجمه‌ی افعال در امتحانات نهایی خرداد ۱۴۰۲"

ردیف	نام استان	درصد پاسخگویی به ترجمه افعال: دوازدهم تجربی و ریاضی	درصد پاسخگویی به ترجمه افعال: دوازدهم انسانی
۱	آذربایجان شرقی	۳۹	۳۸
۲	آذربایجان غربی	۳۵	۳۲
۳	اردبیل	۳۹	۳۳

۴۴	۴۷	اصفهان	۴
۳۵	۳۵	البرز	۵
۳۰	۳۴	ایلام	۶
۳۴	۳۵	بوشهر	۷
۴۲	۴۵	تهران	۸
۳۳	۳۴	شهرستان‌های تهران	۹
۳۵	۳۹	چهارمحال و بختیاری	۱۰
۵۱	۵۰	خراسان جنوبی	۱۱
۴۴	۴۳	خراسان رضوی	۱۲
۳۸	۳۶	خراسان شمالی	۱۳
۳۲	۳۶	خوزستان	۱۴
۳۸	۴۱	زنجان	۱۵
۵۰	۴۴	سمنان	۱۶
۲۴	۲۸	سیستان و بلوچستان	۱۷
۳۵	۳۸	فارس	۱۸
۴۲	۴۲	قزوین	۱۹
۴۲	۴۵	قم	۲۰
۳۵	۳۲	کردستان	۲۱
۳۱	۳۶	کرمان	۲۲
۳۰	۳۴	کرمانشاه	۲۳
۲۷	۳۰	کهگیلویه و بویراحمد	۲۴
۳۶	۳۵	گلستان	۲۵
۳۱	۳۵	گیلان	۲۶
۲۹	۳۴	لرستان	۲۷
۴۱	۳۶	مازندران	۲۸
۴۲	۴۳	مرکزی	۲۹
۳۰	۳۲	هرمزگان	۳۰

۳۸	۳۹	همدان	۳۱
۵۰	۵۱	یزد	۳۲
۳۶/۶۲	۳۸/۱۸	میانگین کشور	

واکاوی و تحلیل آمارهای فوق بیانگر آن است که مبحث "ترجمه‌ی افعال" در امتحانات نهایی با میانگین ۳۸ درصد برای رشته‌ی تجربی و ریاضی و ۳۶ درصد برای رشته‌ی انسانی، چالشی‌ترین و درعین حال ضعیف‌ترین بخش از نظر کسب نمره برای فراگیران سطح کشور است؛ به‌گونه‌ای که اگر به‌عنوان یک معیار در نظر گرفته شود در رشته‌های تجربی و ریاضی، فقط دو استان یزد و خراسان جنوبی و در رشته‌ی انسانی فقط سه استان یزد، سمنان و خراسان جنوبی، در سطح کشور آن‌هم با نمره‌ی ضعیف (۱۰-۵۰ درصدی) موفق به کسب نمره‌ی حداقلی شده‌اند و متأسفانه تمام کشور در این زمینه نمره‌ی مردودی گرفته است. ناگفته نماند مبحث "ترجمه‌ی افعال" علاوه بر ۲ نمره‌ی مستقل در آزمون نهایی، با تأثیرگذاری بالای ۲ نمره در سؤال مربوط به ترجمه‌ی عبارت‌ها و بیش از ۱ نمره در ترجمه‌های تستی، نقطه‌چین و درک مطلب و مجموع ۵ نمره، بیش از ۲۵ درصد نمره آزمون نهایی را به‌خود اختصاص می‌دهد که علاوه بر درک و فهم درست مفهوم عبارات عربی در کاربردهای دینی شامل فهم آیات قرآنی، احادیث و سایر متون دینی به‌عنوان هدف غایی آموزش زبان عربی در مدارس کشور، نقش بسیار پررنگی در موفقیت فراگیران در آزمون‌های پایانی نیز دارد که ضرورت بازنگری در این موضوع را چه در زمینه‌ی چینش و کیفیت ارائه‌ی آن در کتاب‌های درسی و چه در شیوه‌ی آموزش آن در سطح کشوری دوچندان می‌کند.

این وضعیت نامناسب در پاسخ‌گویی به ترجمه‌ی افعال فقط مربوط به پایه‌ی دوازدهم و امتحانات نهایی نیست، بلکه در پایه‌های دیگر نیز شاهد وضعیت چندان مطلوبی نیستیم. در دو نظرسنجی که از سرگروه‌های محترم درس عربی متوسطه‌ی اول و دوم در نواحی و مناطق مختلف استان فارس و هم‌زمان با تصحیح اوراق خردادماه انجام گرفت و مستندات آن نیز ضمیمه‌ی مقاله است، میزان پاسخ‌گویی به این بخش برای پایه‌ی یازدهم کمتر از ۴۰ درصد و برای پایه‌ی نهم کمتر از ۵۰ درصد است که همگی به‌نوعی بر ضرورت بازنگری در ارائه‌ی این مبحث در هر دو متغیر اساسی آموزش یعنی "تألیف کتاب‌های درسی عربی و چگونگی آموزش مبحث افعال" تأکید دارند.

۳. نقد و بررسی چگونگی ارائه و چینش مبحث افعال و ترجمه‌ی آن‌ها در کتاب‌های درسی عربی

بدون تردید تدوین و تألیف کتابی جامع که رضایت‌مندی همه‌ی اقشار جامعه از جمله معلمان، فراگیران و خانواده‌ها را در پی باشد، کاری بسیار سخت و چه‌بسا ناممکن است؛ اما این هرگز به‌معنای سهل‌انگاری و یا توجیه کمبودها و نارسائی‌ها و در نتیجه تلاش برای رفع آن‌ها نیست؛ بلکه لازم است مؤلف/گروه تألیف ضمن توجه به اسناد بالادستی به چینش مطالب و چگونگی ارائه‌ی آن‌ها اهمیتی جدی داشته باشند. در این راستا مبحث "افعال و ترجمه‌ی آن‌ها" در کتاب‌های عربی متوسطه‌ی اول و دوم به‌عنوان یکی از چالشی‌ترین مباحث پیش‌روی فراگیران علی‌رغم نقاط مثبتی مانند آموزش تصویری، اهتمام به بومی‌سازی، آموزش تدریجی و جمع‌بندی پایانی، متأسفانه دارای اشکالات و ایراداتی است که شیوه‌ی آموزش آن را تحت‌تأثیر قرار داده است. به‌عنوان مثال در درس‌های پنجم و ششم عربی یازدهم مشترک با عنوان "ترجمه‌ی افعال مضارع ۱ و ۲" که تأثیر ادات ناصبه و جازمه بر ترجمه‌ی

فعل مضارع آموزش داده می‌شود، مؤلفین محترم در پاورقی کتاب، آشنایی با نام این ادوات و از آن مهم‌تر تغییرات ظاهری حادث شده بر اثر این حروف را از اهداف کتاب نمی‌دانند!

و این در حالی است که چگونگی آموزش تأثیر برخی از آن‌ها از جمله حرف "ل" ناصبه و جازمه و لای نفی و نهی (غایب و متکلم) بر ترجمه‌ی فعل مضارع - که هدف این دو درس است - تا حد زیادی مستلزم فراگیری این تأثیرگذاری است و به‌نوعی آموزش این مبحث را با چالشی جدی روبرو کرده است؛ امری که بررسی و تحلیل آمارهای ارائه‌شده مربوط به میزان پاسخ‌گویی فراگیران نقاط مختلف کشور به این سؤال (ترجمه‌ی افعال) به‌خوبی مؤید آن است؛ چراکه مؤلفین محترم مهم‌ترین راه تشخیص این دو از هم و در نتیجه ترجمه‌ی درست آن‌ها که همان تغییرات ظاهری است را کم‌اهمیت جلوه داده و راه را برای عدم توجه برخی از فراگیران امروزی که به‌اشکال مختلف در پی بهانه‌جویی هستند، باز می‌گذارد. در حقیقت گروه محترم تألیف با بیان توضیحات موجود در پاورقی و عبارت «همین حرف لای نهی اگر بر سر سایر ساخت‌های فعل مضارع بیاید، به معنای "نباید" و معادل "مضارع التزامی" منفی در فارسی است» (عربی زبان قرآن ۲: ۷۹)، به‌نوعی با حذف ظاهری برخی از مطالب این بخش در کنار مباحث دیگری که از حوصله‌ی این پژوهش خارج است، بدون توجه به عواقب چگونگی آموزش آن‌ها به فراگیران از بار مسؤلیت خود در برابر خواسته‌ی به‌حق معلمان عربی جهت عدم کاهش ساعت‌های تدریس درس عربی در سال‌های گذشته (به‌ویژه در رشته انسانی به‌عنوان درس تخصصی)، شانه خالی کرده و با گنجاندن ضمنی آن‌ها در مباحث کتاب از جمله تمرین‌ها و... توپ را به زمین دبیران محترم انداخته‌اند! و این درحالی است که دبیران عربی برای آموزش این مطلب با چالش بسیار مهم دیگری از جمله ضعف و عدم آشنایی دانش‌آموزان با اصطلاحاتی مانند "مضارع التزامی، ماضی استمراری و..." مواجه هستند و به‌نظر می‌رسد در این راستا نیز ارتباط افقی مناسبی با درس زبان فارسی برقرار نشده و دبیر عربی باید در نقش آموزش‌دهنده‌ی زبان فارسی، آن‌هم با محدودیت شدید زمانی در تدریس کتاب عربی، ظاهر شود. در حقیقت همین ضعف در دستور زبان فارسی و عدم آشنایی با اصطلاحات بیان‌شده، عامل بسیار مهم دیگری در ایجاد چالش در ترجمه‌ی افعال و وضعیت ضعیف آمار پاسخ‌گویی به سؤالات امتحانی مرتبط با این مبحث است.

عامل دیگر در این راستا می‌تواند پراکندگی بیش‌ازحد این مبحث باشد که کار آموزش و یادگیری آن‌را برای معلمان و فراگیران به امری فرسایشی تبدیل کرده است تا جایی که آموزش فعل مضارع در پایه‌ی هشتم تقریباً تمام کتاب؛ یعنی ۸ درس از مجموع ۱۰ درس را به‌خود اختصاص داده است و این در حالی است که درس اول آن نیز مرور مطالب پایه‌ی هفتم است.

اما در زمینه‌ی ارتباط عمودی مبحث فعل و ترجمه‌ی آن با پایه‌های مختلف، اگرچه با شروع خوبی مواجه هستیم و دانش‌آموز پایه‌ی هفتم ابتدا فعل ماضی و ترجمه‌ی آن‌را، آن‌هم به‌شکلی تصویری، تدریجی و بومی‌شده فرا می‌گیرد و این چینش با فعل مضارع در پایه‌ی هشتم و فعل امر و نهی در پایه‌ی نهم ادامه می‌یابد؛ ولی ادامه این مبحث (تأثیر حروف بر ترجمه‌ی فعل) با وقفه‌ای نسبتاً طولانی روبرو می‌شود و پس از یادآوری مطالب پیشین در درس اول پایه‌ی دهم به پایه‌ی یازدهم آن‌هم سه درس آخر ماکول می‌گردد که به‌نظر می‌رسد بعد از یادآوری مباحث سه‌ساله‌ی متوسطه‌ی اول در درس اول پایه‌ی دهم می‌توان بلافاصله به آموزش این تأثیر پرداخت و با بازنگری و جابجایی برخی دروس پایه‌ی نهم، دهم و یازدهم فرصت آموزش پیوسته‌ی این مبحث تأثیرگذار را به‌شیوه‌ی بهتری فراهم ساخت.

۴: نقد و تحلیل شیوه‌های آموزش ترجمه‌ی افعال عربی در مدارس

باوجود رشد روزافزون امکانات و ابزار آموزشی و کمک‌آموزشی در سطح جهان، بدون تردید معلم همچنان محور اصلی نظام تعلیم و تربیت در دنیا به‌شمار می‌آید که می‌تواند با تسلط بر محتوای آموزشی، راهبردهای مطلوب آموزشی، به‌کارگیری روش‌های نوین

یاددهی- یادگیری و کنترل متغیرهای مختلف، فرآیند آموزش و پرورش را به بهترین شکل ممکن به سرانجام برساند. در حقیقت این معلم است که با خلق محیط‌های جدید یادگیری و موقعیت‌های نو، کم‌وکاستی‌های موجود در صفحات کتاب، امکانات، انگیزه و... را به باد فراموشی سپرده و استعداد فراگیر را برای خلق موقعیتی نو به سمت شکوفایی هدایت می‌کند؛ بنابراین علی‌رغم کاستی‌ها و ضعف کتاب‌های درسی عربی در آموزش مبحث فعل و ترجمه‌ی آن که نیازمند بازنگری است، به نظر می‌رسد سردرگمی معلمان بین شیوه‌ی آموزش این مبحث در شکل و ساختار قدیم (۱۴ صیغه‌ی عربی) و شیوه‌ی جدید (بومی‌سازی) مبتنی بر داده‌های کتاب‌های درسی سال‌های اخیر، دیگر عامل مهم در ایجاد این چالش برای فراگیران و کسب کم‌ترین نمره از این بخش نسبت به دیگر سؤالات امتحانی باشد.

گفتگو با دبیران محترم این درس در کنار بازدیدها از مدارس مختلف سطح استان فارس به‌عنوان سرگروه درس عربی متوسطه دوم و هم‌اندیشی با سرگروه محترم استانی این درس در متوسطه‌ی اول و حتی فراگیران نیز نشان از آن دارد که عامل پیشین یعنی چینش و پراکندگی بیش از حد مبحث فعل و ترجمه‌ی آن و در نتیجه فرسایشی بودن این مبحث در کتاب‌های درسی نه تنها باعث خستگی دانش‌آموزان و عدم یادگیری مناسب آن شده، بلکه باعث شده است که بسیاری از معلمان درس عربی به‌جای اندیشیدن به شیوه‌های جذاب و نو برای تدریس مناسب و گیرای این مبحث عمدتاً در دو راهی بین آموزش افعال به شیوه‌ی کتاب‌های درسی دهه‌ی نود (۱۴ صیغه‌ی عربی) و شیوه‌ی امروزی کتاب‌ها (بومی‌سازی) گرفتار آمده و به‌نوعی در این زمینه همکاران به دو گروه انصار قدیم و انصار جدید تقسیم شوند و کمتر معلمی اجازه‌ی تخطی و عدول از این دو روش را به خود داده و طرحی نو درافکنده است که متأسفانه نظرسنجی گفتگومحور با همکاران و دانش‌آموزان در امتحانات سال جاری - هم‌زمان با نگارش مقاله - نیز مؤید آن است که مبحث ترجمه‌ی افعال همچنان گریبانگیر فراگیران بوده و آن‌ها نتوانسته‌اند سال جاری نیز به سؤالات این بخش پاسخ‌گویی مناسبی داشته باشند.

۵: راهکارها و پیشنهادها

اکنون که بررسی و تحلیل دقیق آمارهای ارائه‌شده از طرف وزارت آموزش و پرورش و نظرسنجی‌های انجام‌شده بر ناکارآمدی وضعیت موجود در این مبحث تأکید دارد، به نظر می‌رسد که این مبحث در هر دو حوزه‌ی تألیف و چینش آن در کتاب‌ها و آموزش و تدریس نیازمند یک بازنگری جدی است که پژوهش حاضر در این راستا پیشنهادهایی را عرضه می‌دارد:

۵-۱: پیشنهادهایی در حوزه‌ی تألیف کتب درسی عربی زبان قرآن

- چینش مناسب و کاهش پراکندگی مبحث افعال در کتاب‌های درسی: متأسفانه چینش نامناسب و پراکندگی بیش از حد مبحث فعل در کتاب‌های درسی باعث شده است که فراگیران در طول سه سال دوره‌ی متوسطه‌ی اول تقریباً با عنوان فعل "ماضی، فعل مضارع، فعل امر و فعل نهی" روبرو شوند و دیدن و شنیدن عنوان تکراری "فعل" آن‌هم در طول سه سال! از بعد روانی آن‌ها را تحت تأثیر قرار داده و برایشان الفاکنده‌ی سختی یادگیری این مبحث باشد؛ به‌گونه‌ای که معلم بارها و بارها در کلاس‌های درسی با ورود به درس جدید، با واکنش منفی دانش‌آموزان در این زمینه مواجه شده و با استفاده از واژه‌هایی مانند "باز هم فعل ماضی، باز هم مضارع و..." خستگی و آزرده‌گی خود را از این امر ابراز می‌دارند. به نظر می‌رسد با جابجایی و انتقال قواعد برخی از درس‌ها بین پایه‌های مختلف می‌توان هم این احساس ناخوشایند را از بین برد و هم از وقفه‌های نابجا در آموزش مباحث مختلف درسی کاست. به عنوان مثال می‌توان برای پایه‌ی هفتم به‌عنوان اولین گام ورود و آشنایی با درس عربی مباحث مرتبط با اسم‌ها مانند اسم اشاره، شناخت اسم از نظر تعداد (مفرد و مثنی و جمع)، اسم از نظر جنس (مذکر و مؤنث)، وزن اسم‌ها، عددها و ساعت خوانی و... را که نسبت به فعل هم جذابیت بیشتری دارند و هم پیچیدگی‌های کمتر را برگزید و شناخت انواع فعل و ترجمه‌ی آن‌ها را به پایه‌های

هشتم و نهم ماکول کرد که دانش آموز هم الفبای آغازین عربی را در پایه‌ی هفتم یاد گرفته باشد و هم با شناخت بیشتری که از انواع فعل در کتاب زبان فارسی پایه‌ی هفتم به دست می‌آورد، با پختگی و آمادگی بیشتری حداقل برای تطبیق فعل‌های عربی با معادل‌های فارسی (بومی‌سازی) پا به عرصه‌ی آموزش و یادگیری مبحث افعال عربی و ترجمه‌ی آن‌ها بگذارد.

۲-۵: پیشنهادهایی در حوزه‌ی تدریس و آموزش مبحث افعال و ترجمه‌ی آن‌ها

با توجه به این که تغییر در عرصه‌ی تألیف کتب درسی امری حساس، زمان‌بر و البته نیازمند دقت و بررسی بیشتر و همه‌جانبه است، به نظر می‌رسد در حال حاضر حوزه‌ی تدریس و آموزش باید پویاتر و کارآمدتر از گذشته در راستای بهبود کیفیت آموزش مبحث افعال و به تبع آن بهبود وضعیت موجود در نمره‌ی فراگیران گام بردارد؛ بنابراین مواردی پیشنهادی در این زمینه که حاصل تجربیات، مطالعات، هم‌اندیشی‌ها و بازدید از کلاس‌های درسی است ارائه می‌گردد:

۱. تشریح و تبیین دلایل تغییر ساختار ظاهری افعال عربی با استفاده از مثال‌های ساده و ملموس

یکی از مسائلی که ترجمه‌ی درست فعل را در روزهای آغازین آموزش افعال عربی به غیر عرب‌زبان‌ها و به‌طور خاص فارسی‌زبان‌ها با چالشی جدی مواجه کرده است، تعدد صیغه‌ی فعل‌های عربی و به‌زبان دیگر مطابقت فعل با فاعل و یا مبتدا از نظر جنس و تعداد است؛ در این راستا یکی از روش‌هایی که می‌تواند راهگشا باشد، به‌کارگیری مثال‌های ملموس‌تر در کنار استفاده از مثال‌های پیچیده‌تر برای دانش‌آموزی است که در درس عربی پایه‌ی هفتم روزهای آغازین و به‌نوعی کودکی خود را می‌گذراند. به‌عنوان مثال می‌توان در کنار جمله‌هایی با اسم‌های مفرد و مثنی و... از برابرهای ملموس‌تر آن‌ها نیز استفاده کرد:

الطالبُ ذهبٌ = حمید ذهبٌ / الطالبةُ ذهبَتْ = فاطمةُ ذهبَتْ

الطالبان ذهبوا = حمید و محمد ذهبوا / الطالبتان ذهبتا = فاطمةُ و مریمُ ذهبتا

الطالبون ذهبوا = حمید و محمد و علی ذهبوا / الطالباتُ ذهبْنَ = فاطمةُ و مریمُ و زینبُ ذهبْنَ

تا فراگیر از یک سو با نمود عینی و ملموس‌تری از مباحث «مفرد، مثنی و جمع»، «مطابقت فعل و فاعل» و... مواجه شود و از سوی دیگر دلایل تغییر ظاهری افعال (تعدد صیغه‌ها) برایش تشریح و تبیین گردد؛ چراکه ناگفته پیداست که دانش‌آموز تازه‌کار، جمع بودن «حمید و سعید و علی» را بهتر از کلمه «الطالبون» و... درک می‌کند و در ادامه می‌تواند با ترسیم ذهنی این برابری و مطابقت خود را مهیای ورود به مثال‌های پیچیده‌تر نماید.

۲. ارائه‌ی تصویری کلی از افعال در ابتدای فرآیند آموزش هر یک از انواع فعل

در کتاب‌های درسی شیوه‌ی ارائه‌ی آموزش هر کدام از انواع فعل بدین صورت است که در هر درس فقط به آموزش چند صیغه از افعال پرداخته می‌شود. برای این که دانش‌آموز دورنمایی کلی از تعداد صیغه‌های هر فعل داشته باشد، لازم است که در آغاز آموزش هر کدام از انواع فعل، ابتدا تصویری کلی - - بدون پرداختن به جزئیات - از آن فعل در یک صفحه (جدول) ارائه گردد تا فراگیر ضمن آشنایی بصری با چینش و تعداد صیغه‌های آن فعل، این آمادگی و توانایی را پیدا کند که در ادامه هر «جزء» (هر درس) را در ضمن یک «کل» ببیند و بداند که این تقسیم‌بندی و ریزش شدن در چندین درس مختلف نه به‌خاطر صعوبت این مبحث، بلکه طرحی برای آموزش تدریجی و گام‌به‌گام آن "کل" نسبتاً ساده و البته بسیار مهم در فهم و یادگیری زبان عربی است.

۳. آموزش صوتی و تصویری ترجمه‌ی افعال با تأکید بر ضمایر و شناسه‌ها

درگیر کردن حواس مختلف (یادگیری چند حسی) همواره در امر آموزش مورد تأکید صاحب‌نظران است؛ چراکه این امر ضمن فعال کردن اتصالات شناختی، یادگیری و یادسپاری پویا، پایدار و عمیق را به‌دنبال دارد. در این راستا آموزش مبحث افعال و ترجمه‌ی آن‌ها در مقطع متوسطه‌ی اول با استمداد از ضمایر و شناسه‌های مختلف و تأکید بر شیوه‌ی تلفظ (صوتی) و ساختار ظاهری

(تصویری) در مقطع متوسطه‌ی اول که در حقیقت سال‌های آغازین آموزش زبان عربی است، می‌تواند نقش مؤثری در فرآیند یادگیری و یادسپاری این مبحث ایفا کند. به‌عنوان مثال در مورد فعل «ذَهَبْتُ» می‌توان ضمیر «تُ» را شبیه آن‌چه در شکل زیر می‌آید، برجسته‌تر از فعل نوشت و سپس «تأکید صوتی ویژه‌ای» بر روی آن داشت تا جای خود را به خوبی در ذهن دانش‌آموز پیدا کند:

۴. ارائه تکالیف تکوینی کوتاه به‌جای مشق شب‌های طولانی و ملال‌آور

پس از تفهیم ابتدایی هر کدام از صیغه‌های فعل و نقش و تأثیر ضمایر و شناسه‌ها در ترجمه‌ی آن، ارائه تکالیف تکوینی با نظارت معلم و ارائه‌ی بازخورد لازم توسط وی آن‌هم در محیط کلاس، می‌تواند نقش مؤثری در تثبیت و تکمیل فرآیند یادگیری و یادسپاری آن ایفا کند. متأسفانه در این زمینه سیستم آموزشی کشور ما عمدتاً بر ارائه تکالیف شب آن‌هم بدون ارائه‌ی بازخورد لازم از طرف معلم مبتنی است. بدین شکل که معلم پس از تدریس، کار حل تمرین را به دانش‌آموزان و برای جلسات آتی واگذار می‌کند و فراگیران نیز بدون توجه به هدف آموزشی ارائه‌ی تمرین به رونویسی از کتاب‌های کمک آموزشی، اینترنتی و... روی می‌آورند و بدون هیچ درنگ و تأملی، نقاشی‌وار پاسخ‌ها را بر روی صفحات کتاب یا دفتر حک می‌کنند و این در حالی است که ارائه‌ی تکالیف تکوینی (مرحله‌ای) در کلاس درس و آن‌هم در قالبی مشارکتی و کوتاه با مشخص کردن موارد تدریس‌شده در متن همان درس در حضور معلم و سپس ارائه‌ی بازخورد لازم به فراگیران، می‌تواند فراتر از حل تمامی تمرین کتاب به شکل سنتی و مشق شب آن‌ها را در فرآیند آموزش و تثبیت آن یاری رساند؛ چراکه ارائه‌ی این‌گونه تکالیف با حضور و همراهی معلم به‌عنوان راهنما و ایجادکننده‌ی شرایط مطلوب یادگیری و همکلاسی‌ها به‌عنوان یاری‌دهنده، هم‌زمان فرصت‌های استراحت، سرگرمی و یادگیری پایدار را برای فراگیران فراهم می‌کند. در حقیقت با توجه به وضعیت کلی فراگیران امروزی، بهتر است پس از تدریس (یادگیری)، کار تثبیت و تحکیم آن (یادسپاری) نیز تا حدود زیادی در کلاس درس و به‌صورت مشارکتی انجام گیرد و پس از آن در صورت نیاز به تکالیف دیگر روی آورد. به‌عنوان مثال می‌توان پس از تدریس "فعل ماضی متکلم وحده" از فراگیران خواست که به استخراج و دسته‌بندی افعال هم‌شکل (تُ در آخر) در متن درس کتاب پرداخته و با کمک هم و استفاده از مطالب ارائه‌شده روی تابلو، آن‌ها را ترجمه کنند.

۵. ساده‌سازی و جمع‌بندی نهایی در پایان تدریس انواع فعل در پایه‌های مختلف:

به‌نظر می‌رسد گام تکمیلی و نهایی برای حل مشکل پراکندگی موجود در کتاب‌های درسی، پس از تدریس تمامی صیغه‌های هر کدام از انواع فعل (ماضی، مضارع، امر و...)، این است که همکاران محترم به ساده‌سازی و جمع‌بندی مباحث پراکنده در درس‌های مختلف همت گمارند و به فراگیران تأکید نمایند که حاصل تمام مباحث و درس‌های مختلف مرتبط با فعل موردنظر (ماضی، مضارع و...) را می‌توان در یک جدول یا فرمول مختصر ارائه کرد. به‌عنوان مثال پس از آموزش فعل ماضی و در پایان کتاب "پایه‌ی هفتم" ضمن تأکید بر شناسه‌های آخر فعل ماضی برای شناخت این گونه از افعال، می‌توان در جمع‌بندی پایانی (برای ۴ درس مربوط به فعل ماضی) از فرمول شش‌گانه‌ی زیر را بهره برد:

۱- آخر فعل ماضی (ا (تا)، وا، ُن) آخر ترجمه (ند).

کَتَبَ = نوشت / کَتَبَا، کَتَبْتَا، کَتَبُوا، کَتَبْتُمْ = نوشتند.

۲- آخر فعل ماضی (تُمَا، تُمْ، تَنَّ) آخر ترجمه (ید).

کَتَبَ = نوشت / کَتَبْتُمَا، کَتَبْتُمْ، کَتَبْتُمْ = نوشتید.

۳- آخر فعل ماضی (ت، تِ ماقبل ساکن ُ) آخر ترجمه (ی).

كَتَبَ = نوشت / كَتَبْتُ، كَتَبْتِ = نوشتی.

۴- آخر فعل ماضی (ت، تِ ماقبل َ)، (بدون تأثیر در ترجمه).

كَتَبَ = نوشت / كَتَبْتُ، كَتَبْتِ = نوشت.

۵- آخر فعل ماضی (ت) آخر ترجمه‌ی (م).

كَتَبَ = نوشت / كَتَبْتُ = نوشتم.

۶- آخر فعل ماضی (نا) آخر ترجمه (یم).

كَتَبَ = نوشت / كَتَبْنَا = نوشتیم.

یا بعد از آموزش فعل مضارع در "پایه‌ی هشتم" ضمن تأکید بر ابتدا و انتهای آن (حروف مضارع "أتین" در ابتدا و شناسه‌ها در انتها) برای شناخت این‌گونه از افعال، می‌توان در جمع‌بندی پایانی (برای ۸ درس مربوط به فعل مضارع) از فرمول شش‌گانه‌ی زیر را بهره برد:

۱- اول فعل مضارع (ب) و آخر آن (ان، ون، ُن) = آخر ترجمه (ند).

يَكْتُبَانِ، يَكْتُبُونَ، يَكْتُبْنَ = می‌نویسند.

۲- اول فعل مضارع (ت) و آخر آن (ان، ون، ُن) = آخر ترجمه (ید).

تَكْتُبَانِ، تَكْتُبُونَ، تَكْتُبْنَ = می‌نویسید.

۳- اول فعل مضارع (ت) و آخر آن (ُ / ین) = آخر ترجمه (ی).

تَكْتُبُ، تَكْتُبِينَ = می‌نویسی

۴- اول فعل مضارع (ب) و آخر آن (ُ) = آخر ترجمه (د) معادل او

يَكْتُبُ = می‌نویسد (او)

۵- اول فعل مضارع (أ) و آخر آن (ُ) = آخر ترجمه (م).

أَكْتُبُ = می‌نویسم.

۶- اول فعل مضارع (ن) و آخر آن (ُ) = آخر ترجمه (یم).

نَكْتُبُ = می‌نویسیم.

و بعد از آموزش فعل امر و نهی (دستورمنفی به‌خاطر وجود لا در ابتدا)، می‌توان در جمع‌بندی پایانی (برای ۴ درس مربوط به فعل امر و نهی) از دو فرمول زیر بهره برد:

۱- آخر فعل امر و نهی (ا، وا، ُ ن) = آخر ترجمه (ید).

أَكْتُبَا، أَكْتُبُوا، أَكْتُبِي = بنویسید. / لا تَكْتُبَا، لا تَكْتُبُوا، لا تَكْتُبِي = ننویسید.

۲- آخر فعل امر و نهی (ی) = ترجمه بدون شناسه در آخر معادل (تو)

أَكْتُبْ / أَكْتُبِي = بنویس (تو) / لا تَكْتُبْ / لا تَكْتُبِي = ننویس (تو)

۶: نتیجه‌گیری

بدون تردید شناخت انواع فعل در زبان عربی، معادل‌یابی و ترجمه‌ی دقیق آن‌ها به فارسی، مهم‌ترین رکن در فهم درست و شایسته‌ی متون عربی و به‌تبع آن متون دینی به‌عنوان هدف و چشم‌انداز اصلی آموزش درس عربی در مقطع دبیرستان (متوسطه‌ی

اول و دوم) به‌شمار می‌رود تا جایی که می‌توان فعل را قوام دهنده، انسجام‌بخش و منتقل‌کننده‌ی مفهوم و محتوای عبارت قلمداد کرد. باوجود این اهمیت، متأسفانه بررسی و تحلیل میزان پاسخ‌دهی سؤال به سؤال دانش‌آموزان متوسطه‌ی دوم سراسر کشور در امتحانات نهایی خردادماه ۱۴۰۲ بر اساس داده‌های آماری وزارت آموزش و پرورش و نظرسنجی از سرگروه‌های محترم هر دو مقطع در امتحانات پایه‌های مختلف استان فارس، نشان از پاسخ‌گویی بسیار ضعیف فراگیران به سؤالات مبحث افعال و ترجمه‌ی آن‌ها دارد و این مبحث با میانگین ضعیف و نامطلوب ۳۸ درصد در امتحانات نهایی پایه‌ی دوازدهم در کل کشور و زیر ۴۰ درصد در امتحانات داخلی، کم‌ترین میزان کسب نمره را به‌خود اختصاص داده است. درواقع می‌توان گفت که دانش‌آموزان پایه‌ی دوازدهم همه‌ی رشته‌های نظری در هیچ‌کدام از استان‌های سطح کشور نتوانسته‌اند در امتحانات نهایی خردادماه ۱۴۰۲ میانگینی بالاتر از نمره‌ی ۱۰ را در مبحث ترجمه‌ی افعال به‌دست آورده و فقط ۳ استان موفق به کسب میانگین ۱۰ شده‌اند؛ بنابراین مبحث افعال و ترجمه‌ی آن‌ها به‌عنوان چالشی‌ترین مبحث در کتاب‌های درسی متوسطه اول و دوم نیازمند بازنگری جدی چه در عرصه‌ی چینش، تدوین و تألیف کتاب‌های درسی و چه در عرصه‌ی تدریس و آموزش آن است و در این راستا پژوهش حاضر ضمن اثبات آماری این چالش برای فراگیران هر دو مقطع سطح کشور، به بررسی و تحلیل چگونگی ارائه‌ی آن در دو متغیر "کتاب‌های درسی" و "کیفیت تدریس و آموزش" پرداخته و در بخش پنجم خود به ارائه‌ی راهکارها و پیشنهادهایی در هر دو عرصه‌ی مذکور جهت بهبود وضعیت موجود اقدام نموده است.

منابع

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش.
- کتاب‌های درسی عربی زبان قرآن، متوسطه اول و دوم.
- ابن خلکان، ابوالعباس شمس‌الدین ابی بکر (بی‌تا)، وفيات الأعیان و أنباء أبناء الزمان، ج ۱، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- احمدی، قادر وهمکاران (۱۴۰۱ ش)، «نقد و بررسی محتوای کتب درسی عربی دوره متوسطه دوم از نظر زبان‌شناسی، نشریه‌ی پژوهش در آموزش زبان و ادبیات عرب، شماره ۶: صص ۲۳۴-۲۵۱.
- پاتریک کرک، دونالد و جیمز (۱۴۰۲ ش)، ارزشیابی اثربخشی برنامه‌های آموزشی، ترجمه‌ی سعید صفایی موحد و اعظم اسداللهی، چاپ چهارم: انتشارات آیپژ.
- ثعالبی، ابومنصور عبدالملک بن محمد بن اسماعیل (۱۳۶۸ ش)، غرر أخبار ملوک الفرس و سیرهم (تاریخ ثعالبی)، ج ۴، تهران: طرح نو.
- حدیدی، حسین (۱۳۶۸ ش)، خدمات ایرانیان به زبان و ادبیات عرب (پژوهشی در ادبیات تطبیقی)، بمبئی، انتشارات پروین کسا.
- سیف، علی‌اکبر (۱۳۹۰ ش)، اندازه‌گیری، سنجش و ارزشیابی، ویرایش ششم، تهران: نشر دوران.
- سیفی، طیبه و زهرا السادات اشتاء (۱۴۰۲)، «تحلیل و نقد محتوای کتاب «عربی، زبان قرآن (۲) و (۳)» پایه یازدهم و دوازدهم (رشته‌های تجربی و ریاضی) «بر اساس نظریه‌ی تایلر در بررسی ملاک‌های سازماندهی محتوا»، فصلنامه پژوهش در آموزش زبان و ادبیات عرب، شماره ۷: صص ۵-۲۲.
- گیج، نیت ل و ریوید برلایندر (۱۳۷۴ ش)، روانشناسی تربیتی، ترجمه غلامرضا خوی‌نژاد و دیگران، مشهد: نشر پاژ.
- McLuhan, Marshall (1987). Letters of Marshall McLuhan. (Oxford University Press).
- Kontra C, Goldin-Meadow S, Beilock SL (2012). Embodied learning across the life span. Top Cogn Sci. 4(4):731– 9. doi: 10.1111/j.8765.2012.01221-1756.
- Kátai Z, Juhász K, Adorjáni AK (2008). On the role of senses in education. Computers & Education. (4):1707– 17. doi: 10.1016/j.compedu.2008.05.002.
- ۱۰- ضرب‌المثل معروف در خصوص یادگیری زبان، <https://drzaban.com/proverbs/> 15/05/1403